

Wypych, Konrad

"Prace z etnografii północnych stoków Karpat", Wincenty Pol, Wrocław 1966 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 12/2, 411-412

1967

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

przedmiotów, próbach doświadczalnictwa czy rasowej hodowli, związanych zwykle z poszczególnymi placówkami itp.

Prawdopodobnie wskutek przeredagowywania i skracania pracy zakradły się do niej pewne drobne nieścisłości czy niezręczności stylistyczne, jak np. na s. 11, że Wielkopolska w 1815 r. stała się częścią Prus, oraz na s. 138, że ogrodnictwo odeszło w XVII w. od rolnictwa i przemieniło się w oddzielną specjalność przyrodniczą, gdy przecież łączy się ono do dziś najściślej właśnie z rolnictwem i wykładane jest jako osobna specjalizacja na WSR-ach. Wydaje się też, że zamknięcie szkoły rolniczej w Szamotułach w 1919 r. wynikało z tego, że postanowiono w tym czasie utworzyć polską średnią szkołę rolniczą w Bydgoszczy, powierzając jej kierownictwo H. Maciejewskiemu.

Stanisław Brzozowski

Wincenty Pol, *Prace z etnografii północnych stoków Karpat*. Ogłosił, wstępem, komentarzami i mapą opatrzył Józef Babicz. Polskie Towarzystwo Ludoznawcze, Wrocław 1966, ss. 212, tabl. 4, mapa.

Ogłoszona przez Józefa Babicza praca nie jest pierwszą, w której autor analizuje i ocenia działalność naukową Wincentego Pola, publikując jednocześnie jego rękopisy. J. Babicz poświęcił tej działalności już 3 rozprawy¹, przy czym autor przejawia szczególne zainteresowanie metodologią i genezą poglądów dziewiętnastowiecznego poety-geografa i etnografa. Ostatnia praca ukazała się jako t. 29 „Archiwum Etnograficznego”, wydawnictwa seryjnego Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego. Składa się ona z 3 zasadniczych części:

1. Wstęp J. Babicza. Jest to obszerna krytyczna rozprawa o publikowanych po raz pierwszy rękopisach Pola, w której głównie uderza daleko posunięta integracja geografii i etnografii zarówno w podejściu do badań i ujęciu tematu, jak w wywodach teoretycznych. J. Babicz bardzo sumiennie i wnikliwie ocenia *Prace z etnografii północnych stoków Karpat*, omawia ich genezę na tle zainteresowań Pola, określa wartość jego dorobku etnograficznego. Autor kładzie przede wszystkim wielki nacisk na zasadniczą myśl Pola: związek człowieka z ziemią. Wreszcie autor wnikliwie traktuje o rozważaniach Pola nad „rodem” i kryterium rozgraniczania karpaccich grup etnicznych.

2. Prace Wincentego Pola. Wydawnictwo obejmuje nie publikowane dotychczas rękopisy ze zbiorów Muzeum Tatrzańskiegogo w Zakopanem i archiwum Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego we Wrocławiu. Otwierają je notaty wstępne Pola, w których daje on wyraz wrażeniom z pierwszego zetknięcia się z góralszczyzną. Następnie znajdujemy rozprawy o Czuchońkach (Łemkach), Bojkach i Hucułach zawierające cenne dane, szczególnie z zakresu kultury społecznej. Materiały te zasługują na uwagę nie tylko przez wzgląd na Pola, ale również, i to głównie, jako obiektywnie pionierskie nieraz prace etnograficzne; jako materiał porównawczy mają one i dziś wysokie walory dla etnografii współczesnej. Na koniec możemy poznać teoretyczne rozważania Pola, etnografa-samouka, o „rodzie” i „narodzie”, pierwszą tego rodzaju próbę dociekań w odniesieniu do grup etnograficznych w Karpatach.

¹ Józef Babicz, *Nieznany rękopis wykładów Wincentego Pola z r. 1845*. „Przegląd Geograficzny”, nr 33/1961, ss. 115—121; tenże, *Wincenty Pol. Metodologiczne założenia jego geografii i wpływ Rittera na ich ukształtowanie*. „Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej”, seria C: „Historia Nauk Matematycznych, Fizyko-chemicznych i Geologiczno-geograficznych”, Warszawa 1961, z. 4, ss. 105—139; tenże, *Wykłady Wincentego Pola z 1845 r. na tle jego badań w Karpatach*. Tamże, Warszawa 1963, z. 6, ss. 59—97.

3. Mapa granic karpaccich grup etnograficznych według Wincentego Pola i późniejszych badaczy. Jest to do pewnego stopnia rekonstrukcja, dokonana przez J. Babicza, podobnej mapy Pola, utraconej w latach 1846 i 1850. Wykonanie tej mapy było niewątpliwie bardzo pracochłonne, za co autorowi należą się szczególne słowa uznania.

Omówione wydawnictwo jest cennym wkładem do historii nauki polskiej, zwłaszcza etnografii; udostępnione w nim szerokiemu ogółowi rękopiśmienne materiały naukowe, geograficzne i etnograficzne, poety Wincentego Pola stanowią również cenny przyczynek do historii polskiej kultury.

Konrad Wypych

Kazimiera Zawistowicz-Adamska, *Wincenty Pol — badacz kultury ludowej*. Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, Warszawa 1966, ss. 151.

Etnografia była drugą po geografii dyscypliną uprawianą przez Pola z wielkim zamiłowaniem, zgodnie zresztą z bardziej ścisłą niż dziś więzią obu nauk w tamtych czasach. Kiedy jednak geograficzne osiągnięcia Pola doczekały się szerszej oceny, choćby w studium S. Niemcówny (*W. Pol jako geograf*, Kraków 1923), to oceny etnografów (S. Udziela, A. Fischer, A. Kutrzebianka), dotyczące dorobku Pola w dziedzinie etnografii, były zbyt skąpe i niepełne. Dlatego dobrze stało się, że K. Zawistowicz-Adamska, znana badaczka kultury ludowej, podjęła się wyczerpującej oceny jego zasług w tym zakresie, tym bardziej, że w ostatnich latach wydane zostały nieznane dotąd rękopisy¹, rzucające nowe światło na badania terenowe poety-geografa i etnografa.

Podjęta przez autorkę praca nie należała do rzeczy łatwych, gdyż w dorobku Pola spotyka się obok zaskakujących nowatorstwem idei naukowych brak fachowego przygotowania i poetycką dowolność. Z tych względów dotychczasowe prace o nim są pełne kontrastów, mniej lub więcej pozornie sprzecznych ze sobą dobrych i złych osądów. Toteż niemało trudu włożyła autorka, skoro przedzierając się w swym gruntownym studium przez liczne i wcale niejednolite pod względem opinii publikacje o Polu oraz rozległą i różnorodną treściowo jego spuściznę, doszła do starannie wyważonych, pozbawionych krańcowości ocen, zgodnie z większością dotychczasowych autorów — ocen raczej pozytywnych. Takie oceny wynikają najczęściej z porównań osiągnięć Pola z tym, co zastał na gruncie polskim, ze stanem nauki w naszym kraju. Sądzę, że oceny nie byłyby tak wysokie, gdyby prace, idee i koncepcje Pola porównane zostały z ówczesnym stanem nauki w świecie.

Z solidnością warsztatu naukowego omawianej publikacji wiąże się bogactwo treści w obrazie Pola jako etnografa, obrazie osadzonego między treściowo szkieletem biograficznym a omówieniem badań terenowych i działalności społeczno-publicystycznej, bez czego wielu szczegółów dotyczących Pola-etnografa nie dałoby się wyjaśnić. Problematyka etnograficzna obejmuje: literaturę ludową i starożytności słowiańskie, etnograficzne zróżnicowanie regionalne, osadnictwo, sposób życia i zarobkowania, zagadnienia językoznawcze i gospodarcze, a także koncepcje teoretyczne Pola w tym zakresie.

Wartość publikacji wynika stąd, że jej autorka — stojąc na wysokim poziomie współczesnych badań etnograficznych, z którego mogą być owocnie śledzone ich dzieje — jednocześnie posiadała metodę badań historycznych.

Józef Babicz

¹ Por. zamieszczoną powyżej recenzję i jej przypis 1. (Przypis redakcji).